

1819–1852

NICOLAE BĂLCESCU

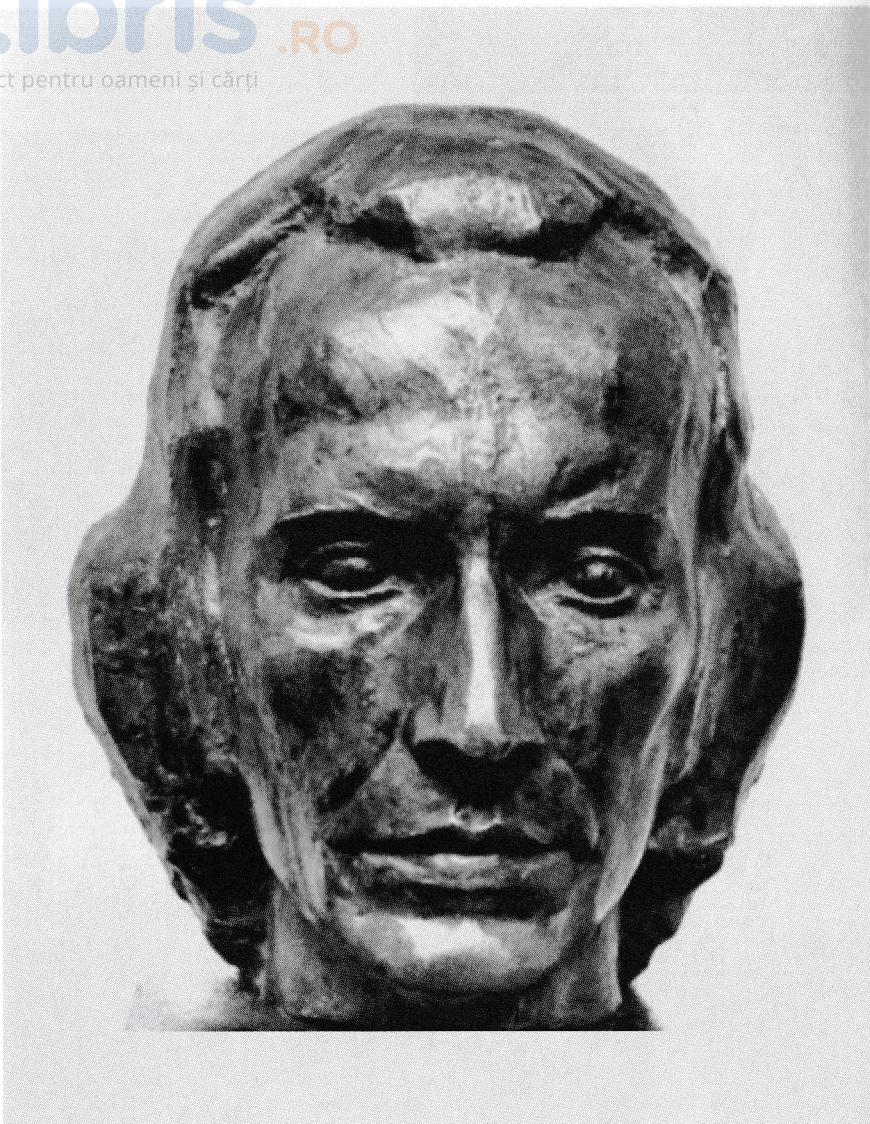
OPERE

Ediție în două volume

2

ROMÂNII SUPT
MIHAI-VOIEVOD VITEAZUL

Ştiinţa

Nicolae Bălcescu. Portret în bronz. Sculptor Gheorghe D. Anghel, 1948

CUPRINS

INTRODUCERE	5
Cartea I LIBERTATEA NAȚIONALĂ	20
Cartea a doua CĂLUGĂRENII	58
Cartea III SERVAGIU	142
Cartea a patra UNITATEA NAȚIONALĂ	214
Cartea a cincea MIRISLĂU	306
NOTE ȘI COMENTARII	363
GLOSAR	367
ICONOGRAFIE	377

Cartea I **LIBERTATEA NAȚIONALĂ** (1593–1595 aprilie)

I

Deschid sfânta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun înaintea ochilor fiilor ei câteva pagini din viața eroică a părintilor lor. Voi arăta acele lupte urieșe pentru libertatea și unitatea naționale, cu care românii, supt povația celui mai vestit și mai mare din voievozii lor, încheiară veacul al XVI[-lea]. Povestirea mea va coprinde numai opt ani (1593–1601), dar anii istoriei românilor cei mai avuți în fapte vitejești, în pilde minunate de jertfire către patrie. Timpuri de aducere-aminte glorioasă! timpuri de credință și de jertfire! când părinții noștri, credincioși sublimi, îngenuchneau pe câmpul bătăliilor, cerând de la Dumnezeul armelor laurile biruinței sau cununa martirilor, și astfel îmbărbătați, ei năvăleau, unul împotrivă a zece, prin mijlocul vrăjmașilor; și Dumnezeu le da biruință, căci el e sprijinitorul pricinilor drepte, căci el a lăsat libertatea pentru popoare, și cei ce se luptă pentru libertate se luptă pentru Dumnezeu.

Moștenitori a drepturilor pentru păstrarea cărora părinții noștri au luptat atâtă în veacurile trecute, fie ca aducerea-aminte a celor timpuri eroice să deștepte în noi simțimentul datorinței ce avem d-a păstra și d-a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire.

II

Aron-Vodă domnea în Țara Moldovei și Alexandru Bogdan în Țara Românească. Robi tremurând în mijlocul desfășărilor, pe un tron cumpărat cu bani, stau ocrotiți, împotriva dreptei răzbunări a poporului, de paznici

streini, turci și unguri, prăda și chinuia și îngrozea o țară ce nu știau iubi. Multime de ianiceri și arendași turci, de la care ei luaseră bani în camătă pentru cumpărarea domniei, ii însoții în țară. Spre a se despăgubi de banii lor, unii din turci luară în arendă dajdiile publice, alții umbla cu dăbilarii domnești pentru strângerea dăjdililor, alții ținea drumurile și prăda pe ne-guțători, și toți, răzlețindu-se prin toate unghiuile țării, jăcuia și chinuia pe bieții țărani, despuindu-i de tot ce avea, rușinându-le muierile și fetele de față cu dânsii și răpindu-le [al] zecelea din feciori, spre a-i pregăti a recruta ienicerimea.¹ Însuși boierii și giupâneșele lor nu era scutiți de omor și siluire.

Veni o zi când aceste lăcuste sălbaticice nu mai găsiră ce prăda; atunci căzură toți în sarcina domnilor. Aron-Voievod, spre a se putea plăti de datorni, izvodi ca de tot omul din țară să se dea câte un bou, și orândui turci spre a strângă această nouă dajdie, care, luând toate vitele de la cei [ce] avea, spre a împlini pentru acei ce nu avea, sleiră țara și de vite, aceste soațe a muncii țăranului, de rămaseră oamenii fără a avea cu ce se hrăni.² Mult mai mare, de se poate, era asuprirea în Țara Românească, unde domnul, silit fiind a plăti o dobândă grea la creditorii turci, ce nu mai avea ce jăcui, urcă datoriile unei țări sleită cu totul la suma peste măsură de mare de 10 povoare de aur.³ Toți boierii Țării Românești care scăpaseră de moarte și pribegie și a căror inimă ofta după libertate, săngeră pentru suferințele țării, începură a se aduna, a se sfătu. După revolta nenorocită din Moldova a orheienilor și a sorocenilor împotriva lui Aron, neîndrăznind a se bizui singur numai în sine în stare[a] de slăbiciune în care se afla țara, cugetără la ajutoare și protecționi streine. Spre aceasta se adresă la republica Veneției, cerând protecția și suzeranitatea ei, ca să să măntuie de turci. Dar egoista republică, calculând foloasele cum și pagubile ce i-ar putea veni priimind această propunere, găsi cu cale că interesul n-o sloboade a priimi a măntui o nație chinuită, de la care puțin căștig poate avea.⁴

După înjosirea acestui act fără izbândă, românii văzură că ce le mai rămâne a face este a căuta însuși a se măntui și că țara lor a ajuns într-unul din acele minute mari, când o nație trebuie să piară, sau, luând inimă din

¹ După o veche lege a împărației, la care însă până atunci nu fusese supuse Țara Românească și Moldova (Cantemir, t. I, p. 119); Hammer, p. 265; Ureche; Cronicele române.

² Ureche.

³ Walther; De Thou, p. 507.

⁴ Palla, p. 98.

suferință și desperarea sa chiar, printr-o silință mare și puternică, însuși să se măntuiască. Împregiurări favoritoare din afară nu lipsiră la dorința oamenilor, nici oamenii nu lipsiră împregiurărilor.

III

În acel timp de chin și de jale, strălucea peste Olt, în Craiova, un bărbat ales și vestit și lăudat prin frumusețea trupului său, prin virtuțile lui alese și feliurite, prin credința către Dumnezeu, dragostea către patrie, îngăduiala către cei asemenea, omenia către cei mai de jos, dreptatea către toți deopotrivă, prin sinceritatea, statornicia și dărnicia ce împodobeau mult lăudatul său caracter.¹ Acesta era Mihai, banul Craiovii, fiu al lui Pătrașcu-Vv., care, pentru blândețea cu care cârmui țara de la 15[54 până la 1557], se numește cel Bun.

Strălucirea nașterii lui Mihai, sfatul lui cel drept și priceput, cuvântul lui blând și îmbielșugat, iar mai cu seamă faptele cunoscute ale lui și câștigă inima poporului și trămbiță nume[le] lui în toate părțile țării. El administra de cătăva vreme banatul Craiovei și aduse cu încetul această bănie în starea ei cea veche de neatârnare administrativă și judecătorească și ostăsească, fără altă legătură cu domnia țării decât plata de un tribut. Astfel, în minutul când armata țării era dezorganizată de domnul ce se temea de dânsa, el își organiză un trup de oștire, prin care ținea în frână împilările turcilor și ocrotea pe supuși săi.

Soarta cea blândă supt care se afla locitorii banatului era pizmuită de locitorii de dincoace de Olt și sluiea a glorifica numele lui Mihai înaintea poporului. El ajunse a fi nădejdea tuturor, răzbunătorul atât de mult dorit și așteptat.

IV

Crudul Alexandru-Vodă nu întârzie a se însăpimânta de acel mare nume al banului Mihai. Vru să-l piarză cu orice chip și, neîndrăznind a-l prigoni de față, trimise ucigași spre a-l prinde și a-l aduce la București, sau a-l ucide prin taină. Dar banul descoperi din vreme cursa ce i se gătește și, cu toată dragostea ce avea pentru dânsul poporul, necrezându-se sigur în Craiova, fugi spre Constantinopol, unde îl chemase socrul său, vistie-

rul Ion, ce era capicighiaia al țării.¹ Însă prins fiind în cale de oamenii lui Alexandru, ce îl pândeau, el fu adus în București, unde domnul, cărănat de mânie, îl învinovății de trădător și rebel și îl închise în pușcărie, spre a fi pus la caznă și apoi ucis.

Temându-să ca poporul să nu se ridice înfuriat și să scape pe prinsul său, Alexandru-Vodă hotărî a-i grăbi moartea. Într-o zi îl scoaseră din pușcărie legat și îl porniră la locul osândeii. Multimea poporului urmărea pe osândit, tristă, jalnică și tăcută, văzând că cea din urmă nădejde de măntuire i se va curma cu capul aceluia june bărbat eroic. În cale, trecând pre lângă Biserică Albă, pe vremea liturghiei, spun că îl lăsa că a intrat în biserică și, rugându-se, se făgădui lui Sfântu Nicolae, fiind hramul, că de-l va măntui, să-i facă mănăstire în numele lui, precum a și făcut, de se numește acea biserică acum Mihai-Vodă.²

Sosind în locul unde trebuia a priimi moartea, gădea, cu satârul în mână, cu inima crudă, cu ochii săngeroși, se apropiere de osândit. Dar când atingește ochii asupra jertfei sale, când vede acel trup mareț, acea căutătură sălbatică și îngrozitoare, un tremur groaznic îl apucă, ridică satârul, voiește a izbi, dar mâna îi cade, puterile îi slabesc, groaza îl stăpânește și, trântind la pământ satârul, fugă printre multimea adunată împrejur, strigând în gura mare că el nu îndrăznește a ucide pe acest om. Astfel, în acele mari timpuri bătrâne, un cimbru barbar se înfioră de vederea măreață a lui Marius și nu îndrăzni a ucide pe acel ce zdrobise tot neamul lui.

În zadar oamenii ce prezida osânda vrură a împlini porunca domneasă; nimeni nu se mai găsi care să vrea a lua locul gădei.

Această întâmplare minunată înfioră multimea ca o mișcare electrică. Văzu într-însa un semn ceresc, prin care Dumnezeu voia păstrarea acestui om, și un glas detunător de milă și iertare scăpă din peptul acelui gloate. Boieri și popor luară pe osândit în mijlocul lor și, ducându-se la palat, înaintea voievodului, cerură iertare. Vrând, nevrând, domnul fu silit să se îmblânzi și a-i dăruí viață. Peste puțin, prin mijlocirea vistierului Ion, Mihai, împăcându-se de tot cu domnul, priimi iarăși cinstea și dregătoria sa.

¹ Walther.

² Această biserică o zidi la 1598 (*Istoria tis Vlahias...*, p. 264).

Nu trecu mult după aceea și bănuitorul tiran Alexandru începu iar a-l vâna cu moarte și curse și îl sili a fugi în Ardeal, unde zăbovi două săptămâni la curtea lui Sigismund Báthori, domnul Țării Ardealului. Acolo, prin mijlocirea lui Baltazar Báthori, vărul domnului stăpânitor, dobândi de la acesta, ce avea mare trecere la Poarta turcească, o scrisoare de recomandație către vestitul vizir Sinan-Pașa, prin care se recomanda de a fi ales de domn în Țara Românească, cum și alta către Eduard Barton, solul Elisabetei, regina Angliei, la Constantinopol, ce avea mare credit pe lângă Poartă.

Împuternicit cu aceste recomandații, Mihai se porni de a doua oară la Constantinopol, unde la sosirea sa fu bine priimit de vistierul Ioan. Acolo sosi atunci și doi deputați boieri, jaluindu-să de asupririle lui Alexandru-Vodă; [ei] se uniră cu Mihai și îl cerură la sultanul pe dânsul de domn, arătând că țara toată îl vrea. Spre a izbuti mai sigur în cererile lor, trebuiră a astămpăra nesaștiul și lăcomia de bani a turcilor. De aceea nevoia sili pe Mihai a lăsat, pe credetul vistierului Ion, 400 mii florinți de la turci, greci și ovrei, cu cămătă grea. Din această sumă dete numai lui Sinan vizirul 20 mii galbeni; ceailaltă o împărți în daruri la sultanul și ceilalți miniștri și astfel deschise calea cererilor sale.¹ Sultanul, în sfârșit, priimi această cerere a țării și dete semnele domniei (steagul și sabia) lui Mihai, iar oștirea ce boierii cerea a-i da spre a-l însobi o refuză supt pretext că, de vreme ce țara îl cere, nu poate avea nevoie de oaste spre a goni pre Alexandru², și ca partida sa să-l puie pe tron.

Mihai pleacă îndată, la 1592, către țară, de unde Alexandru Bogdan, aflând de mazilia lui, ieși ca să se întoarcă la Constantinopol. El abia domnise un an și trei luni, dar această vreme îi fu de agiuns ca să tragă ura și blestemul poporului. Fărădelegile domniei lui se răsplătiră cu moartea lui. La 1597, în dumineca Floriilor, prin intrigile domnului Moldovei, Ieremia, al cărui tron căuta a coprinde, fu, din porunca sultanului, luat din casa sa și, investit în haine de paradă domnești, azvârlit în mare.³

Într-acest chip Mihai-Vv. se urcă pe tronul Țării Românești la 1593, fiind atunci în vîrstă de 35 ani. Înălțarea lui fu priimită cu cea mai vie bucurie de toți locuitorii țării, mulțumiți că au scăpat de tiraniile lui Alexandru; [ei] arătară acea bucurie zgomotoasă, acele nădejdi fără margini, făcându-și iluziile nedespărțite în inima poporului român de orice domnie nouă, pentru care întotdeauna istoria ni-l arată că gata a stătut. Mihai avea încă în ochii mulțimei meritul d-a fi fost un candidat popular, în care mai de mult ea nădăjduia. Dar cu toată statornicia, energia și bunavoința sa, noul domn se văzu cu totul în neputință d-a pune un capăt și orânduială la nevoile și anarhia în care se afla țara. Țara se afla împovărată de datorii grele și împilită de mari nevoi și trebuințe. Turcii, în contra tractatelor vechi, acum uitate, începuseră a se așeza în țară, zidindu-și case și geamii (meceturi).¹

Pe lângă datornicii turci ce era în țară supt Alexandru, se mai adăogaseră și alții, și numărul lor se urca la 4 mii ianiceri și alți ofițeri de cavalerie.² Turcii dupe margine făcea, ca și cei din țară, mereu și fără temere, năvăliri și jafuri prin ținuturi; în toată luna cete de turci și tătari venea în țară și, ca să poată hălaudui lumea în pace, era silit domnul a le ține taberele iarna și vara, a le da cele de hrana și îmbrăcăminte de la țară. Astfel încât, nu numai că nu se putea plăti datoriile cele vechi, dar nici a birui și a ușura daunele de față. Slujbașii Porții, în loc d-a da ascultare plângerilor domnului, căuta prilejul d-a stoarce bani de la dânsul sau de la dușmanii lui ce îl prigonea. O seamă de boieri, după vechiul obicei, săpă pe domnul lângă sultanul.³ Alții se însotiseră cu turcii din țară și îi ajuta în prădarea și chinuirea poporului.⁴ Armata țării era dezorganizată și mijloc nu era de a o înființa; energia poporului se tocise de atâta chinuire și asuprire și despera de o mântuire. Mihai nu putea a se înțelege cu creditorii, lipsindu-i mijloace de a-i plăti. Vru a pune stavilă la răpirile lor, dar nu izbuti decât a-i întărâta mai mult și a-i revolta asupră-i. Încât, spre a scăpa de a fi ucis, fu silit a se închide în palatul său și a sta mereu în stare de apărare, unde însă de mai multe ori turcii, năvălind, îl ocăra, arunca cu pietre în ferestre-

¹ Bethlen, t. IV, p. 274-277.

² Mignot, t. II, p. 260 și 261.

³ Walther și alții, „Împodobit cu manta de aur și în cele mai bogate vesminte de paradă domnești, fu spânzurat” (Sagredo, p. 754).

¹ Walther, „Se găteau a face mecenături” (Ist. Vlah., p. 264). „Mihai-Vodă, după atâtea jeli ce a dat la Poartă, ca să dea nizam, neizbutind nimic, se sfătuie cu boierii și cerând ajutor de oaste la Transilvania și la Moldova” etc. (*Ibid.*).

² Seadedin.

³ Walther.

⁴ Cronica lui Constantin Căpitanul.

le palatului, răpea tot ce putea din mobilele sale, bătea și rănea de moarte pe toți boierii săi ce le pica în mâna.¹

În aceste minute dureroase, care ar fi desperat pe oricine, Mihai singur nu desperează și văzând că nu e niciun mijloc pacinic de mântuire, hotărăște să deșteptă țara, a o scula și a ridică sabia răzbunătoare în contra barbarilor tirani. Evenimentele ce începuseră în megieșie încuragiă și îlesni vrednica sa hotărâre.

Să dăm o ochire acestor evenimente.

VII

Împărăția turcească începuse a apune din culmea mărirei la care ajunsese supt Soliman.

Murad III, care domnea de la 1575; era un duh slab și superstitios; dulce la trai, iar iute la mânie și adesea atunci și cu cruzime, era dat cu totul la misticism, la poezie și la voluptate; amator de dans și muzică, de vorbe de duh, ba încă și de mucalităci, el iubea mecanica, ceasornicăria și actele de reprezentăție; el trăia încungjurat de tălmăcitori de vise, astrologi, șeici, poeți și femei, dăncuitori, de pitici și nebuni, lăsând domnia în mâna femeilor saraiului. Supt o mâna aşa slabă, corupția intră în toate ramurile administrației împărăției²; acel duh de revoltă a oștirilor, care era menit a zdrobi împărăția, începu atunci nu numai între ianiceri, dar și între spahii. Spre a da o altă cale (*detourner*) acest[ui] duh de insubordinăție, era nevoie a trimite oștile împotriva vrăjmașului peste hotare. După isprăvirea cu noroc a războiului Persiei, Divanul se chipzui mult

¹ Seadedin; Stavrinos Vistierul; Naima.

² Hammer, t. II, p. 202; Sagredo, p. 705, face acest portret de Mahmet III; „Fu înfrânat în tinerețe, desfrânat și cărnos (dat plăcerilor trupești) în vîrstă bărbătească. Se destrămă pe dânsul spre a face alții. Născu 50 feciori și fete. Una dintre favorite[le] lui, mânăindu-l, îi zise că în zadar se ostenește, căci nu naște oameni spre a lăcui lumea, dar spre a împopula mormintele. Trăi ani 56, în domnie 20. Muri de apoplexie; și tremuratul lui împiedecă ca să nu mai facă pe alții mai mult a tremura. Fu supărător... [rupt mss.] Vătămător ungurilor... [rupt mss.] Degeneră din vitejie... [rupt mss.] Nestatornic, temător, bănuitor, nehotărât, dar stăruitor în ceea ce întreprindea: astfel păstra legea, încât se opri pentru totdauna de vin. Fu într-atât de interesat, încât își vinea până și florile din grădină. Nu stima alte litere decât cele ce încungură moneda. Fu crud și scump, păcate originale a principilor din această țară. Plăti cu nemulțumire slujbele cele mari, și vițuirile sale fură atât de multe, încât nu lăsă loc virtuților”.

daca trebuie a porni războiul în contra Fezului, Maltei, Persiei, Spaniei, Veniției, Neapolului sau Ungariei.¹

Împărăția turcească, afară de ținuturile cele întinse ce stăpânea în Asia și Africa, care era împărțite în 32 gubernii, coprindea încă 8 gubernii în Europa și se întindea până la Raab, coprinzând astfel partea cea mai mare din Ungaria, afară de cele 4 țări tributare: Transilvania, Valahia, Moldova și Republica Raguza. Nu numai atât, dar chiar și împărăția Austriei și rigatul Poloniei erau de mai multă vreme supuse la un tribut anual.

Un vezir vestit în războaie, crud și dușman fieros al creștinătății, Sinan-Paşa, concherantul Tunisului și al Iemenului, a cărui singură gândire era războiul în Ungaria, împinse prin toate mijloacele pe sultanul spre război către împăratul Germaniei, sau regele Vienei, cum îl numea turcii.

Fără declarație de război, pacea se călcă la 1592 de guvernatorul Bosniei, izbind niște casteluri din Ungaria (Chrastovitz, Gora, Bihaci); dar fu oprit înaintea Sissekului, pe care nu-l putu lua și pentru care își răzbună crud în contra creștinilor ce îi picară în mâini² (oct. 1592). Trei sute din acei nenorociți prizonieri fură duși în triumf înaintea lăcuinței ambasadorului împăratesc; înaintea lor, niște muzicanți care făcea să se audă sunetele cele mai barbare, apoi o trupă cu armele câștigate; pe urmă venea carăle încărcate cu pradă și, în sfârșit, nenorocitele jertfe ale robiei; oameni, femei, copii, bătrâni era împinsă înainte cu izbirii tare de bice sau de toiege, ca niște turme de vite proaste, în mijlocul chiotelor de bucurie sălbatică a turcilor, spre a fi vânduți în târg (oct. 1592).³

VIII

Crânceniile, fărădelegile (*les outrages*) și amerințările turcilor mișcără toată creștinătatea.⁴ Scriitori însemnați din toată Europa începură, prin tipar, a mișca opinia publică și a deștepta zelul cruciatelor religioase împotriva barbariei păgânilor.

Pe scaunul cezarilor Germaniei sădea în acea vreme Rodolf II. Cu un caracter și cu virtuți ce ar fi fost de lăudat într-o poziție mai puțin înaltă, acest prinț era un domnitor nevrednic. El lăsa doparte trebele statului

¹ Hammer, t. II, p. 266.

² Hammer, t. II, p. 269.

³ Hammer, *ibid.*

⁴ Hammer, t. II, p. 269.

spre a se ocupa de științele naturale și de antichități, pentru care își sleise finanțele, iar mai cu seamă de scrieri astrologice, care umplură duhul său, din natură posomorât și sficios, de o mulțime de superstiții de râs și funeste. Preocupat de aceste lucrări nedemne de poziția lui și nencetată spăimântat de proorocii absurde, el se făcu cu totul neapropiat supușilor săi.¹ Încungiurat de minerale, de fosile, de medalii, de ochiene, de vase și de instrumente de chimie, el sta închis în laboratoriu său, în vreme ce zavistia și revolta înăuntru și războiul din afară amerința zdrobirea împărăției lui. Crescut în Spania, în acea țară clasică a papismului, el fu toată viața lui jucăria viclenelor uneltiri a iezuiților și a sfaturilor pasionate a curții Spaniei.

Țipetele jertfelor turcilor pătrunse până în cabinetul lui Rodolf II și deșteptă indolența lui. El porunci să sună tocsinul în toată Sfânta Împărăție Romană și în Ungaria, ca să invite pe credincioși, dimineață, la amiază și seara, a invoca ajutorul ceriului în contra turcilor.² Într-aceeași vreme, solii săi alerga la Roma, la papa, și convocă pe toți principii Germaniei la o adunare generală în Ratisbona, spre a lua măsuri pentru interesul comun al creștinătății.

Clement al VIII[-lea], ce sădea atunci pe scaunul Sfântului Petru, primi în audiență, într-un consistoriu public, pe solii împărătești și, ascultând cu multă bunăvoie elocuentul cuvânt al lui Rodolf Lorentio, cel mai însemnat din soli, hotărî, cu obștească învoie a senatului, să ia toată partea l-această faptă de bine public și de cinste pentru Dumnezeu.

O congregație de cardinali fu convocată din porunca pontifului, spre a se chipzui pentru treburile acestui război și, nemulțumindu-se a aduce numai ajutorul său, hotărî a invita în numele lui Hristos și pe alți prinți, pentru care și porni îndată nuncii săi în Spania și Italia. Posomorâțul și crudul Filip II, ce domnea în Spania, priimi bucuros și făgădui agiotorul său; iar în Italia, zelul religios fu mai puțin fierbinte, și numai duca de Toscana, Ferdinand, și duca de Mantova, Vicenzo, priimiră a da agiotor. Duca de Ferrara se folosi de ocazie și, pentru oarecare agiotor de bani dat, dobândi trei orașe de la împărat.³

Tot atunci papa însărcină pe canonul de Adrianopol (Udriu), Comelius Denona, să meargă la marele principe de Moscovia, spre a-l îndemna a

lua parte la rezbelul creștinătății, însărcinându-l ca, la întoarcere, să treacă pe la Sigismund Bathori, prințul Transilvaniei, și pe la Aron, domnul Moldovei, ca să-i tragă și pe dânsii în legătura domnilor republicei creștine împotriva dușmanului comun, sculând cu dânsii toate popoarele de la Nistru și Dunăre și din vecina Polonie. Iar la Mihai i se porunci ca să nu se ducă, din pricina poziției critice în care acest domn să afla, fiind [ne]siguri de scopurile lui, numai prin prințul Transilvaniei să-l îndemne a se înțelege cât mai în grabă cu boierii și poporul său și a se lega serios ca să se poată mântui.¹

Era acum a paisprezecea oară de la originea împărăției otomane că puterile creștine se uneau împreună împotriva dușmanului moștenitor a legei lui Hristos, într-o cruciadă care, ca acea mai din urmă de la 1571, care se nemuri prin bătaia navală de la Lepante, se numi Liga sfântă.

IX

În vremea aceasta, prinții Germaniei adunați la Ratisbona în aprilie anul 1594², adunare convocată și deschisă de împăratul în persoană, văzând tristele întâmplări ale războiului, porunci a se ridica din Germania o oștire de 20 mii pedestrași și 5 mii călăreți³. Se hotărî încă că mărirea sa împărătească să scrie și să trimiță soli la prinții streini, spre a le cere agiotor; ca ea să soliciteze asemenea nobilimea, care nu atârna d-a dreptul și absolut de împărăție, și orașele maritime ca să-l ajute. Se vorbi încă de chipul d-a impune și a strânge dăjdiile și să porunci ca în toate provințele, în toate orașele, în toate târgurile și în toate satele Germaniei să se puie un trunchi (tronc) la ușa bisericilor și ca preoții și predicatorii să atâțe zelul poporului, spre a-l îndemna a contribui la cheltuielile războiului în contra păgânilor; se recomandă încă la preoții și predicatori d-a propovedui pocăința popoarelor și ca în toate zilele să se adune la sunetul clopotului, spre o rugăciune publică, pentru a cere o fericită izbândă.⁴

Și trimiseră apoi soli, atât din partea împăratului, cât și de la electorii Brandenburgului și Saxoniei, la adunarea statelor polone din Cracovia, spre a îi îndemna ca să se ridice în agiotorul creștinătății.

¹ Walther.

² Istvanfi; De Thou, t. XII, p. 190: 2 iunie 1594.

³ Tomasi, p. 7 și 8.

⁴ De Thou, t. XII, p. 192.

¹ Schiller.

² Hammer, t. II, p. 269

³ De Thou, p. 196.

În Polonia, după moartea lui Ștefan Báthori, trebuind a se face o nouă alegere de rege, mulți stăpânitori, prin solii lor, concurseră spre a fi aleși; între aceștia, voturile polonilor se împărțiră între Sigismund, fiul lui Ion, regele Sveției, și Maximilian, arhiduca de Austria. Și unul și altul fură aleși; dar partida cea mai mare, având de cap pe vestitul Zamoisky, cavalerul cel mare, ținea cu sudezul. Maximilian, văzând că nu poate dobândi tronul decât cu puterea, luă oaste de la frate-său, împăratul Rodolf II, și intră deodată armat în Polonia. Zamoisky, priimind în agitor călărime din Transilvania, de la Sigismund Báthori, p-a căruia soră avea de soție, dete nemților bătaie cu mare norocire, că le înfrânsă cu totul armata și însuși Maximilian fu prins. Astfel Sigismund dobândi coroana Poloniei. Maximilian, le-pădându-se apoi de pretențiile sale, fu slobozit, și o nepoată a împăratului, arhiducesa Ana, fata arhiduce[lui] Carol, unchiul împăratului, fu luată de soție de Sigismund. Maximilian arhiduca, văzându-să slobod, pretinse că un act făcut în prinsoare nu poate avea temei și începu a se întitula din nou rege al Poloniei. Tocmai în acest an când se porni deputații germani la Cracovia, Maximilian, după îndemnul papei, declară că renunță l-acest titlu.

Cezarul izbuti mai mult în Moscova, unde trimisese pe un jude silezian, anume Varkusky, lângă marele duca Theodor sau Fedor I. Acest trimis fu bine priimit și i se făgădui o mare sumă de bani, ce se va plăti pe tot anul, cu condiție d-a nu face nici pace, nici treve cu turcul. Aci Varkusky întâlni un ambasador al Persiei, care venise să propui o ligă în contra turcilor, cu care negoție o alianță, jurându-i în numele craiului că, dacă împăratul se va întine de război, craiul Persiei nu va face pace cu turcii.¹

X

Silințile împăratului fură mai norocite în Transilvania. Sigismund Báthori de Șomlyo ținea domnia acestui țari. El era fecior lui Christofor Báthori și nepot de frate vestitului Ștefan Báthori, ce a fost mai întâi prinț și apoi a strălucit pe tronul Poloniei. El fusese ales la 1581 a urma pe tron dupe moartea tatălui său, fiind în vîrstă numai de 9 ani. Numele strălucit și iubit țării, ce purta, singur numai îi dobândi alegerea la tron, de la care niște previzuri sinistre se părea a-l depărta. Se zicea, într-adevăr, că la nașterea lui, la 1572, turnul de la Oradea Mare se povârnise și că el să

¹ De Thou, t. XII, p. 206.

născuse cu mâna plină de sânge.¹ Imaginația poporului augurase d-aci că acest prunc va fi peirea țării lui, augur (*présage, prophétie*) care până în urmă s-a și împlinit. În timpul istoriei de față, pe la începutul anului 1594, Sigismund, în vîrstă de 22 ani, slobod de orice epitropie, începu a-și dezvăli caracterul său.

Semet, viteaz și războinic, calități înăscute nației lui, dar fără talente ostășești și fără a ști a concepe și a stăru, îl vom vedea în cursul acestii istorii, unde va juca o rolă mare și însemnată, om crud, fără măsură, necumpătat, nestatornic și neastâmpărat la minte.² Era tributar turcilor și avu câtăva vreme mare credit la Poartă, încât un minut nădăjduise că, prin protecția ei, va dobândi tronul Poloniei la moartea unchi-său, pentru care și făgăduise 50 000 galbeni la vezir; dar nădejdile sale se însălară, căci Poarta nu numai recunoscu pe noul crai ales de poloni, dar încă nu voi a-l îngădui a lua de soție pe fata marelui ducă de Toscana (octobre 1592).³ Trimisii lui la Poartă era George Ravazdi și Ioan Bóldog, care trata cu Sinan prin mijlocul renegatului Grigore Veresmarti, acum ceaușul Mohamed, și sangiacul Lipei, vestitul Pavel Markhazy.⁴ De față cu Sennyei, ce îi trimisese în urmă Báthori, Sinan se întinse asupra coprinderilor sale de la Tunis, de la Guleta, din Arabia, Persia, Africa și Georgia, adăogând că, în iarna viitoare, va merge să dărâme Viena și Praga.

În sfârșit, ceaușul Mustafa aduse scrisori de la sultanul, de la marel vizir și de la pașa de la Timișoara la staturile Transilvaniei și la Báthori; acesta din urmă răspunse după obicei cu protestații de credință către sultanul.⁵ Dar Sinan nu întârzie a schimba tonul și, prin înjurături și amerințări, a îngrozi pe Sigismund. Când se înfățișă înaintea acestui vizir George Ravazdi și îl rugă, în numele prințului, a nu mai îngreuna provinția, urcând tributul peste ceea ce se da pe timpul lui Ioan Sigismund, el, cu o nesuferită trufie și cu o obraznică îngâmfare, ocărându-l cu numirea de câine, îi zise să tacă, adăogând că Ion Sigismund era socotit ca un fiu al lui Soliman, în vreme ce acel ce cărmuiește acum Transilvania este sluga și supusul împăratului; că aceasta stă în mâna-i a o dovedi. Temerea lui Sigismund se mai adăogă încă prin porunca ce priimi ca să se gătească

¹ Bethlen, t. II, p. 256.

² Bisselie.

³ Hammer, p. 267.

⁴ Bethlen, t. III, I[ivre] VII, p. 35, 44 et 62.

⁵ Ibid., p. 140.